

Előljáróban

Kántás Balázs kritikus, költő, műfordító az elmúlt néhány évben számos kisebb tanulmánykötetet adott közre választott kutatási témájáról, Paul Celan költészetéről, s nem mellesleg három kötetnyi, eddig magyar nyelven jórészt ismeretlen Celan-verset is lefordított és publikált a költő életművéből. Bár a fiatal irodalmár Celan-kutatásai szerteágazóak, úgy gondolom, három általa publikált, a költő életművét a lehető legalaposabban elemző kismonográfia az, mely a ma-

28 Marik Álmos

ÚJ FEJEZETEK A MAGYAR PAUL CELAN-RECEPCIÓ TALAJÁN

Kántás Balázs

Celan-tanulmányköteteiről

gyar irodalomtudomány talaján nővumot volt képes meghonosítani, s amelyek a lehető leginkább megérdemlik, hogy szakmai diskurzus keretében beszéljünk/írjunk róluk.

1. A magába zárt vers – Paul Celan költészete körül

Kántás Balázs első Paul Celanról publikált kismonográfiája, *A magába zárt vers – Paul Celan költészete körül* több aspektusból igyekszik vizsgálni a szerző költészetét. Először Celan nyelvszemléletét veszi górcső alá, majd egyfajta életmű-keresztmetszetként elemzi Celan számos emblematisz versét, végül áttér a magyar recepció problémáira és Celan verseinek fordíthatóságának, vagy éppen fordíthatatlanságának ellentmondásos kérdéseire. A kötet végezetül összegzi Celan általános(abb) költői elképzeléseit, s hangsúlyozza, hogy e sokrétű poézis megértése sosem lehet lezárt, lezárandó folyamat. A fiatal irodalomtudós e könyvében hangsúlyozottan nem a Holokauszt költőjeként, hanem valamiféle egyetemesebb trauma szószólójaként igyekszik Celant bemutatni. Erénye, hogy hatalmas szakirodalmi apparátust mozgósít, hátránya ugyanakkor, hogy sokban támaszkodik elődei, példának okáért Bacsó Béla és Kiss Noémi Celan-monográfiáira. Egy fiatal irodalomtudóstól azonban még elnézhető az elődökre történő viszonylag nagy mértékű hivatkozás, épp ezért *A magába zárt vers* mindenképpen érdekes, értékes irodalomtudományi bevezetőként szolgálhat azok számára, akik a későbbiekben Celan-olvasásra/-értelmezésre adnák a fejüket, különös tekintettel a fordíthatóság-fordíthatatlanság kérdését mélységi szinten elemző részfejezetre. (*Napkút Kiadó, Bp. 2010, 120*)

2. A lélegzetkristály feltörése – Olvasói kommentár Paul Celan *Atemkristall* című versciklusához

A lélegzetkristály feltörése című esszékötet nem egyébre tesz kísérletet, mint Hans Georg Gadamer, a nagy német filozófus és irodalomtörténész nyomán a hermeneutika eszköztárával értelmezni Paul Celan *Atemkristall* című paradigmaticus versciklusát. Kántás Balázs nagy fába vágja a fejszét, hiszen az értelmezések mellett Celan e huszonegy versét a könyvön belül saját fordításában közli, tanúságot téve ezzel műfordítói kvalitásairól is.

A kötet alapvető szempontrendszere a dialogicitás, a mindenkori *másikkal* való párbeszédre törekvés. Kántás alaptézise szerint e huszonegy Celan-vers nem más, mint a mindenkori olvasói folytatandó dialógus vágyának kinyilatkoztatása, mindez persze kozmikus, metaforák, apokaliptikus költői tájak keretében, valamiféle mindenentúli kontextusban.

Kántás Balázs csupán hermeneutikai alapelveit illetően követi Gadamert, szövegközeli olvasatait, rövid, lényegre törő versértelmezései azonban önállóak és helytállóak. A viszonylag pontos magyar fordítások nem hazudtolják meg az eredeti német szövegek tartalmát, azokhoz a lehető leghűségesebb módon igyekeznek megszólalni és támasztják alá az invenciózus magyar értelmezéseket. Az egyes rövid interpretációk szerves egészé állnak össze, akár csak Gadamer *Wer bin ich und wer bist du?* című paradigmaticus esszékötete esetében, egyszerre érvényes kommentárt és szabatos magyar fordítást kínálva Paul Celan *Atemkristall – Lélegzetkristály* című prominens versciklusának mindenkori magyar olvasói számára. (*Uránusz Kiadó, Bp 2011*)

3. Túl a médiumokon – Paul Celan költészetének mediális aspektusai

Kántás Balázs *Túl a médiumokon – Paul Celan költészetének mediális aspektusai* című, harmadik, Paul Celan költészetéről szóló kismonográfiája igazán érdekesítő és értékes irodalomtudományi munka. A 2011-es Országos Tudományos Diákköri Konferencián első helyezést elért dolgozat kismonográfiává bővített változata nem egyébre vállalkozik, mint hogy Celan költészetének egyik meghatározó aspektusát, a (főként nyelvi) közvetlenség-közvetlenség problémakörét, a medialitás aspektusrendszerét vizsgálja meg a lehetséges legszélesebb spektrumból.

Ugyan a medialitás szempontrendszere a nemzetközi szakirodalomban immár nem számít egészen újszerűnek, Celan költészetének ilyen irányú megközelítése a magyar irodalomtudományban még mindig egyfajta nóvumot képvisel.

A medialitás és a médiumok – például nyelv, zene, technikai médiumok, a történelmi tapasztalat mediális vonatkozásai, érzékterületek összesződása stb. – aspektusrendszerén túl a könyv egyik fő alaptézise, hogy

30 Celan főként kései, az értelmezésnek immár igencsak erős ellenállást tanúsító versei egyre erősebben törekszenek a közvetlenség, a világ sokszoros medializáltságán való túllépés irányába, egyfajta új, a nyelv felett létező, pusztán *önmagáért álló* költői nyelv létrehozására. E nyelv lenne képes megteremteni a Celan által áhított *közvetlenséget*, de legalábbis annak mindenfajta mindennapi/irodalmi nyelv felett álló illúzióját. Ezt a megállapítást minősíteném Kántás Balázs kismonográfiája fő irodalomtudományi revelációjának, főként egy olyan irodalmi/irodalomtudományos közegben, melyben manapság nem divatos *közvetlenségről* beszélni. E kategória visszavezetése a magyar irodalomtudományi diskurzusba pedig mindenképpen egyfajta szakmai fegyvertény, Paul Celan versei magyar irodalomtudományi keretek között történő elemzése keretében pedig mindenképpen figyelemre méltó, kivételes törekvés. (*Uránusz Kiadó, Bp. 2012*)

Záró megjegyzések

Kántás Balázs Celan-kismonográfiái mindenképpen olyan összefüggésekre világítanak rá minden elfogultságukkal, hiányosságukkal együtt, amelyekre a Celan költészetével foglalkozó magyar nyelven megjelent publikációk többsége ez idáig nem tértek ki, ez pedig mindenképpen a könyvek erényeként és releváns eredményeként kezelhető. Bár elfogultságuk, sajátos kérdező-horizont-rendszerük számos aspektust, esetleges értelmezési lehetőséget szükségszerűen figyelmen kívül hagy, mindenképpen úgy vélem, a hazai Paul Celan-recepció fontos, kardinális állomásai, melyek új és új lehetőségeket nyithatnak meg a további magyarországi Celan-értelmezés számára.